

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Економіки підприємства та організації підприємницької діяльності
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

Семенова В.Г.

_____ (підпис)

“ ” _____ 2019 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(шифр та найменування спеціальності)

за магістерською програмою професійного/наукового спрямування

«Економіка та стратегія розвитку підприємства»

(назва освітньої програми)

на тему: **«Шляхи зниження собівартості продукції підприємства (на прикладі ПП «Грант Преміум»)»**

(назва теми)

Виконавець:

студент центру заочної форми навчання

2 курсу групи М14

Гущина І.В.

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Бабій О.М.

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Сутність та основні фактори формування собівартості продукції підприємства	6
1.1. Собівартість продукції як показник ефективності виробництва.....	6
1.2. Методика визначення собівартості продукції на підприємстві	16
1.3. Шляхи зниження собівартості продукції на підприємстві.....	22
РОЗДІЛ 2. Аналіз собівартості продукції ПП «Грант Преміум».....	37
2.1. Загальна характеристика діяльності підприємства ПП «Грант Преміум»	37
2.2. Аналіз собівартості продукції підприємства ПП «Грант Преміум».....	44
2.3. Аналіз факторів та резервів зниження собівартості продукції ПП «Грант Преміум».....	66
РОЗДІЛ 3. Шляхи зниження собівартості продукції ПП «Грант Преміум».	80
3.1. Основні напрямки зниження собівартості продукції ПП «Грант преміум».....	80
3.2. Заходи щодо зниження собівартості продукції ПП «Грант Преміум»..	83
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми. У системі показників, що характеризують ефективність виробництва, одне із провідних місць належить собівартості продукції. У ній як у синтетичному показнику відбиваються всі сторони виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства: рівень використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, якість роботи окремих працівників і керівництва в цілому. Аналіз собівартості продукції має чимале значення, бо за зниженні собівартості продукції збільшується прибуток підприємства.

При аналізі собівартості продукції дається загальна оцінка виконання плану з зниження собівартості продукції, розкриваються причини невиконання прийнятих завдань зі зниження рівня витрат вдається виявити наявні резерви організації з подальшому зниження рівня витрат рахунок підвищення технічного рівня виробництва, поліпшення самого виробничого процесу процесу праці, ефективність використання устаткування, зростання продуктивності праці, економного витрати сировини й матеріалів, палива й енергії, ліквідації чи скорочення витрат перезимувало і непродуктивних витрат.

Оскільки собівартість продукції безпосередньо пов'язана з ефективністю використання виробничих ресурсів, трудомісткістю, матеріаломісткістю продукції, то дослідження шляхів зниження собівартості і раціонального використання виробничих ресурсів стало однією з найважливіших і актуальних завдань економіки.

За останні роки увага більшості економістів було зосереджено на дослідженні зовнішніх проявів ринкових процесів, на моніторингу динаміки ринкових цін, попиту, пропозиції, маркетингу, логістиці тощо. Глибинні процеси, що визначають продуктивність праці, собівартість продукції, що формують, по суті, ефективність функціонування промислових підприємств в окремих галузях і у цілому досліджуються

недостатньо. Все це і обумовило вибір теми даного дослідження.

Теоретичною й методичною основою дипломної роботи з'явилися праці закордонних і вітчизняних учених-економістів, законодавчі й нормативні акти України регулюючі порядок розрахунків і віднесення тих або інших видів витрат до собівартості продукції промислових підприємств.

Мета дослідження – на підставі теоретичних, методичних і практичних підходів визначити шляхи зниження собівартості продукції промислового підприємства, довівши їхню доцільність та ефективність.

Досягнення поставленої мети реалізується за допомогою розв'язання таких завдань:

- розглянути методичні основи поняття собівартість продукції, калькуляції собівартості, шляхи зниження собівартості;
- провести аналіз господарської діяльності розглянутого підприємства в частині результатів виробничої діяльності, а також собівартості, продукції, що випускається ним;
- внести пропозиції по підвищенню ефективності діяльності розглянутого підприємства в частині зниження собівартості його продукції.

Предметом дослідження виступають теоретичні та практичні аспекти визначення шляхів зниження собівартості продукції підприємства.

Об'єктом дослідження є шляхи зниження собівартості продукції ПП «Гранд Преміум», сферою діяльності якого є виробництво сиропів і топінгів.

Методом дослідження роботи є діалектичний метод дослідження явищ та процесів у їх взаємозв'язку і розвитку. Для вирішення поставлених завдань були використані: метод порівняння, метод теоретичного аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення, індукції, дедукції, пояснення, систематизації і класифікації, факторний аналіз.

У першому розділі визначається сутність методологічних підходів щодо визначення собівартості продукції, надається класифікація витрат, розглядається калькулювання собівартості продукції.

У другому розділі розглядається техніко-економічна характеристика ПП «Гранд Преміум», аналізуються показники даного підприємства, проводиться аналіз собівартості продукції за окремими елементами, а також факторний аналіз собівартості продукції за допомогою стандартної комп'ютерної програми Microsoft Office Excel.

У третьому розділі розглядаються шляхи зниження собівартості продукції, запропоновані заходи щодо зниження собівартості.

Наукова новизна даної роботи полягає у глибокому дослідженні сутності собівартості продукції підприємства та її аналізу на конкретному підприємстві.

Інформаційною базою для написання магістерської роботи стали нормативно-правова база, підручники, монографії з досліджуваного питання, статті періодичної печаті, бухгалтерська звітність розглянутого підприємства, зокрема бухгалтерський баланс і звіти про фінансові результати ПП «Грант Преміум» за 2015-2017 роки.

Практична цінність висновків і рекомендацій полягає у тому, що запропоновані заходи щодо зниження собівартості продукції можуть бути впроваджені у діяльність підприємства.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (51 найменування). Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок комп'ютерного тексту, містить 37 таблиць і 10 рисунків.

ВИСНОВКИ

Собівартість продукції є найважливішим показником економічної ефективності виробництва. У ній відбиваються всі сторони господарської діяльності, акумулюються результати використання всіх виробничих ресурсів.

Особлива увага при цьому повинна бути звернута на виявлення величини й причин виникнення витрат, необумовлених нормальною організацією виробничого процесу: наднормативної витрати сировини й матеріалів, енергії, доплат робітником за відступ від нормальних умов праці й понаднормові роботи, втрат від простоїв машин, агрегатів, аварій, браку, зайвих витрат, викликаних нераціональними господарськими зв'язками по поставках сировини, матеріалів, напівфабрикатів і комплектуючих виробів, порушеннями технологічної й трудової дисципліни тощо.

У ході виконання дипломної роботи були вивчені теоретичні основи формування, складу й структури собівартості продукції, проаналізовані основні техніко-економічні показники. Дана загальна характеристика ПП «Гранд Преміум», види продукції, що випускається і розроблені пропозиції по зниженню собівартості на підприємстві.

Також були проаналізовані основні техніко-економічні показники виробничо-господарської діяльності підприємства за досліджуваний період. Виявлені недоліки й слабкі місця ПП «Гранд Преміум».

Успішне функціонування й розвиток цього, як і будь-якого іншого підприємства в умовах ринкової економіки багато в чому залежить від того, як вирішує підприємство питання зниження витрат на виробництво й реалізацію продукції. Для ефективної діяльності підприємству потрібно було виявляти резерви, проаналізувати фактори й розглянути можливі шляхи зниження собівартості продукції.

В умовах ринкової економіки роль і значення зниження собівартості

продукції на підприємстві різко зростають. З економічних і соціальних позицій значення зниження собівартості продукції для підприємства полягає в наступному:

- у збільшенні прибутки, що залишається в розпорядженні підприємства, а, отже, у появі можливості не тільки в простому, але й розширенім виробництві;

- у появі можливості для матеріального стимулювання працівників і вирішення багатьох соціальних проблем колективу підприємства;

- у поліпшенні фінансового стану підприємства й зниження ступені ризику банкрутства;

- у можливості зниження продажної ціни на свою продукцію, що дозволяє значною мірою підвищити конкурентоспроможність продукції й збільшити обсяг продажів;

- у зниженні собівартості в продукції в акціонерних товариствах, що є гарною передумовою для виплати дивідендів і підвищення їх ставки.

Вирішальною умовою зниження собівартості служить безперервний технічний прогрес. Впровадження нової техніки, комплексна механізація й автоматизація виробничих процесів, удосконалювання технології, впровадження прогресивних видів матеріалів дозволяють значно знизити собівартість продукції.

Зниження собівартості продукції забезпечується, насамперед, за рахунок підвищення продуктивності праці. З ростом продуктивності праці скорочуються витрати праці розраховуючи на одиницю продукції, а отже, зменшується й питома вага заробітної плати в структурі собівартості.

Успіх боротьби за зниження собівартості забезпечує, у першу чергу, ріст продуктивності праці робітників, що забезпечує в певних умовах економію на заробітній платі або ріст вироблення, що знижує частку умовно-постійних витрат у собівартості одиниці продукції.

Найважливіше значення в боротьбі за зниження собівартості

продукції має дотримання найсуворішого режиму економії на всіх ділянках виробничо-господарської діяльності підприємства. Послідовне здійснення на підприємствах режиму економії проявляється насамперед у зменшенні витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції, скороченні витрат по обслуговуванню виробництва й керуванню, у ліквідації витрат від браку й інших непродуктивних витрат.

Матеріальні витрати, як відомо, у більшості галузей промисловості займають велику питому вагу в структурі собівартості продукції, тому навіть незначне заощадження сировини, матеріалів, палива й енергії при виробництві кожної одиниці продукції в цілому по підприємству дає великий ефект.

Підприємство має можливість впливати на величину витрат матеріальних ресурсів, починаючи з їхньої заготовки. Сировина й матеріали входять у собівартість за ціною їх придбання з урахуванням витрат на перевезення, тому правильний вибір постачальників матеріалів впливає на собівартість продукції. Важливо забезпечити вступ матеріалів від таких постачальників, які перебувають на невеликій відстані від підприємства, а також перевозити вантажі найбільш дешевим видом транспорту. При висновку договорів на поставку матеріальних ресурсів необхідно замовляти такі матеріали, які по своїх розмірах і якості точно відповідають плановій специфікації на матеріали, прагнути використовувати більш дешеві матеріали, не знижуючи в той же час якості продукції.

Основною умовою зниження витрат сировини й матеріалів на виробництво одиниці продукції є поліпшення конструкцій виробів і вдосконалювання технології виробництва, використання прогресивних видів матеріалів, впровадження технічно обґрунтованих норм витрат матеріальних цінностей.

Скорочення витрат на обслуговування виробництва й керування також знижує собівартість продукції. Розмір цих витрат на одиницю

продукції залежить не тільки від обсягу випуску продукції, але й від її абсолютної суми. Чим менше сума цехових і загальнозаводських витрат у цілому по підприємству, тем за інших рівних умов нижче собівартість кожного виробу.

Резерви скорочення загальновиробничих і загальногосподарських витрат полягають, насамперед, у спрощенні й здешевленні апарата керування, в економії на управлінських витратах. До складу цехових і загальнозаводських витрат у значній мірі включається також заробітна плата допоміжних і підсобних робітників. Проведення заходів щодо механізації допоміжних і підсобних робіт приводить до скорочення чисельності робітників, зайнятих на цих роботах, а, отже, і до економії цехових і загальнозаводських витрат.

Скороченню цехових і загальнозаводських витрат сприяє також ощадлива витрата допоміжних матеріалів, використовуваних при експлуатації встаткування й на інші господарські потреби.

Значні резерви зниження собівартості укладені в скороченні витрат від браку й інших непродуктивних витрат. Вивчення причин браку, виявлення його винуватця дають можливість здійснити заходу щодо ліквідації витрат від браку, скороченню й найбільш раціональному використанню відходів виробництва.

Запропоновано заходи, які спрямовані на скорочення витрат матеріальних ресурсів на підприємстві а саме:

- скорочення енергоспоживання за рахунок встановлення мережевого енергозберігаючого стабілізатору «Electrosaving» 600.
- заміна постачальника ковпачка.
- скорочення інших загальногосподарських витрат.

За рахунок впровадження наведених заходів повна собівартість продукції може знизитися на 78,5 тис. грн. А витрати на 1 грн. виробленої продукції на – 9,2 %.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Н.М. Собівартість продукції: економічна сутність та її види / Н.М. Бондаренко, А.К. Устименко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип.11 (Ч. 2). – С. 51 – 54.
2. Дуляна Н.І. Сутність, роль та значення показника собівартості продукції в управлінні виробництвом / Н.І. Дуляна, Т.А. Т.А. Ільницька / Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.16. – С. 217 – 222.
3. Горбонос Ф.В. Економіка підприємств: Підручник / Ф.В. Горбонос, Г.В. Черевко, Н.Ф. Павленчик, А.О. Павленчик. – К.: Знання, 2010. – 463 с.
4. Давидович І.Є. Контролінг: навч. посіб. / І.Є. Давидович. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 552 с.
5. Маниліч М. І. Собівартість продукції: теоретичний аспект / М. І. Маниліч, О. В. Миронюк // ПВНЗ «Буковинський університет». Збірник наукових праць «Економічні науки». – 2013.– № 8. – С. 101 – 103.
6. Кошельник В.О. Собівартість продукції як чинник підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств / В.О. Кошельник, О.С. Пазинич // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. – 2013. – Вип. 34(1). – С. 128-131.
7. Морщенок Т.С. Економічна сутність собівартості продукції та шляхи її зниження [Електронний ресурс] / Т.С. Морщенок, А.О. Біла. – 2014. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_058.pdf
8. Болюх М.А. Економічний аналіз: навч. посібник / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов та ін. ; За ред. акад. АНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
9. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства: навч.посіб. / Ю.С. Цал-Цалко. – Київ : ЦУЛ, 2002. – 656 с.
10. Атамас П. Й. Управлінський облік: навч.посіб. / П.Й. Атамас. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.

11. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник / В.Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
12. Мочерний С. В. Економічна теорія: навч. посіб./ С. В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.
13. Горкавий В.К. Формування собівартості продукції та ефективності витрат в сільськогосподарських підприємствах: монографія / В.К. Горкавий, Ю.С. Герасименко ; М - во аграр. політики та прод. України, Харк. нац. аграр. ун -т ім. В. В. Докучаєва. – Х., 2015. – 239 с.
14. Бухгалтерский учет: учебник / А.С. Бакаев, П.С. Безруких, Н.Д. Врублевский [и др.]. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Бухгалтерский учет, 2010. – 736 с.
15. Грицак Н.Ю. Еволюція витрат як економічної категорії та необхідність її класифікації / Н.Ю. Грицак // I Международный инновационный форум содружества независимых государств и XI международная научно-практическая конференция «Проблемы и перспективы инновационного развития экономики». – Алушта, 2006. – С. 142-144.
16. Назарбаєва Р. Затрати чи витрати: чи є різниця? / Р. Назарбаєва // Бухгалтерія. – 2008. – 7 червня. – № 23. – С. 53-57.
17. Скрипник М. І. Визначення сутності понять «витрати» та «затрати» [Електронний ресурс] / М.І. Скрипник // Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 2(17). – Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fpbo.ztu.edu.ua%2Farticle%2Fdownload%2F51957%2F48169&name=48169&lang=uk&c=58175d3a42d9>
18. Скрипник М.І. Собівартість продукції як економічна категорія / М.І. Скрипник // Економічний аналіз . – 2010. – № 7 – С. 339-341.
19. Доходи і витрати в бухгалтерському обліку підприємства: практичне керівництво / Під ред. О. Целуйко. - Дніпропетровськ: ТОВ «Баланс-Клуб», 2015. – 112 с.
20. Іванілов О.С. Економіка підприємства: Підручник / О.С. Іванілов. – 2-ге вид. – К.: ЦУЛ, 2011. – 728 с.

21. Горлачук В.В. Економіка підприємства: навч. посіб. / В.В. Горлачук, І.Г. Яненко. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 344 с.
22. Яркіна Н. М. Економіка підприємства : навч. посіб. / Н. М. Яркіна – Київ : Ліра-К, 2015. – 498 с.
23. Андренко О.А. Управлінський облік: конспект лекцій / О.А. Андренко. – Х.: ХНАМГ, 2014. – 95 с.
24. Іванюта П. В. Управління ресурсами і витратами: Навч. посіб. / П.В. Іванюта, О.П. Лугівська ; За ред. д.е.н., проф. Іванюти С.М. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 320 с
25. Шарко М.В. Економіка підприємства: навч. посіб. / М.В. Шарко, Н.В. Мешкова-Кравченко, О.М. Радкевич. – Херсон: Олді-плюс, 2014. – 436 с.
26. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб. / Ф.Ф. Бутинець, С.М. Лайчук, О.В. Олійник, М.М. Шигун. – Житомир: Рута, 2005. – 591 с.
27. Скрипник М.І. Трактуювання сутності собівартості продукції, її види та значення в процесі калькулювання / М.І. Скрипник // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 4. – С. 27 – 31.
28. Бойчик І.М. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / І. Бойчик. - 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Атіка, 2007. – 528 с.
29. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. В. Савицька. – 2-е вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2005. – 662 с.
30. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства: навч. посіб. / В.І. Гринчуцький, Е.Т. Карапетян, Б.В. Погріщук. – 2-ге вид, перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2010. – 304 с.
31. Фаріон В. Собівартість як економічна категорія та особливості її формування на підприємствах спиртової галузі / В. Фаріон // Економічний аналіз. – 2010. – Вип.6. – С. 159 – 162.
32. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підручник / П.Я. Попович. – Тернопіль: Економічна

думка, 2001. – 365 с.

33. Досій Т.І. Методика аналізу витрат на виробництво та її удосконалення в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / Т.І. Досій. – Режим доступу: http://www.chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2012/v2/NV-2012-v2_59.pdf
34. Андросова О.Ф. Аналіз собівартості продукції металургійних підприємств Запоріжжя / О.Ф. Андросова, А.В. Смирнова, О.О. Смирнов // Вісник Запорізького національного університету.–2012. – № 4(16).–С.5– 11.
35. Марченко В.М. Тенденції собівартості продукції в сучасних умовах економічного розвитку / В.М. Марченко, Л.Е. Богданович // Сучасні проблеми економіки та підприємництва. – 2014. – Вип. 14. – С. 199 – 204.
36. Гуцаленко Л. В. Організаційно-методичні аспекти обліку та контролю невиробничих витрат : монографія/ Л. В. Гуцаленко, В. А. Дерій, А. Ю. Козаченко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 240 с.
37. Олійник С.У. Теорія та практика менеджменту персоналу: підручник / С.У. Олійник. – Х. : Вид-во НУА, 2013. – 376 с.
38. Економічний аналіз: Навч. посібник. За ред. Волкової Н.А./ Н.А. Волкова, Р.М. Волчек, О.М. Гайдаєнко та ін. – Одеса: ОНЕУ, 2015. – 310с.
39. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник / [за заг.ред. І.В. Сіменко, Т.Д, Косової]. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 384 с.
40. Мікловда В.П. Економіка праці й соціально-трудова відносини: навч.посіб. / В.П. Мікловда, Н.Ю. Кубіній. – Ужгород: УЖН, 2012. – 282 с.
41. Портна О. В. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. / О. В. Портна, Н. Ю. Єршова. – Львів : Магнолія 2006, 2015. – 312 с.
42. Чорна М.В. Економіка торгівлі: навчально-методичний посібник / М.В. Чорна, Т.Б. Кушнір, О.В. Михайлова. – Х. : ХДУХТ, 2015. – 221 с.
43. Гринів Б.В. Економічний аналіз торговельної діяльності: навч.посіб. / Б.В. Гринів. – К.: ЦУЛ, 2011. – 392.
44. Щурик М.Б. Статистика: Навч. посіб./ М.Б. Щурик. – Львів: «Магнолія-2006», 2009. – 545 с.

45. Економічний аналіз: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2003.– 680 с.
46. Мних Є.В. Економічний аналіз на промисловому підприємстві / Є.В. Мних, П.Ю. Буряк. – Львів: Світ, 2003. – 208 с.
47. Кривоконь М.О. Факторний аналіз собівартості продукції підприємств гірничошахтного машинобудування / М.О. Кривоконь // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 5. – С. 146 – 150.
48. Мисака Г.В. Особливості факторного аналізу собівартості продукції / Г.В. Мисака, В.М. Лановенко // Комунальне господарство міст: наук.-техн. зб. Серія «Економічні науки». – Х.: Бруксафоль-Курсор Фолієн, 2013. – Вип. 108. – С. 318–324.
49. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України : [підручник] / Н. М. Ткаченко – К.: А.С.К, 2001. – 784 с.
50. Осипов В. И. Методы факторного анализа и планирования в промышленности: [учеб. пособ.] / В. И. Осипов. – К.: УМК ВО при Минвузе УССР, 1989. – 212 с.
51. Юровский Б. Себестоимость продукции: планирование, учет, анализ: метод. рек. / Б. Юровский. – Х.: Консультант, 2006. – 202 с.